

Lakatos Sándor

Karácsonyok szelleme

„És az Úr angyala megjelent nekik, körülragyogta őket az Úr dicsősége, és nagy félelem vett erőt rajtuk. Az angyal pedig ezt mondta nekik: Ne féljetek, mert íme, nagy örömet hirdetek nektek, amely az egész nép öröme lesz: üdvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában.

A jel pedig ez lesz számotokra: találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban. És hirtelen mennyei seregek sokasága jelent meg az angyallal, akik dicsérték az Istent, és ezt mondták:

Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.¹ Miután elmentek tőlük az angyalok a mennybe, a pásztorok így szóltak egymáshoz: Menjünk el Betlehembe, és nézzük meg azt, ami ott történt, amit az Úr tudtunkra adott.”

Luk 2,9–15

Öröm és békesség tölti be a világot, amikor keresztény emberek sokasága sereglik egybe, hogy Jézus születésének örömmüzenetében részesüljenek. Az adventi útról kicsit fáradtan érkezünk, hiszen az elmúlt napokban – az adventi intelmek ellenére – karácsony közeledtével nagy volt a sürgés-forgás. Rohanva igyekeztünk, hogy mindennel elkészüljünk, nehogy felkészületlenül találjon a szenteste harangszava. Rohásunk közepette vásároltunk, takarítottunk, sütöttünk, főztünk, terveztünk. Gondolatokat és kívánságokat lestünk, majd csomagoltunk, és titkolóztunk, hogy hatásos legyen a szeretetből készült meglepetés. A lényeg, hogy végül idén is megérkeztünk karácsony békességes ünnepéhez. Itt vagyunk, felszusszanhatunk, éppen időben érkeztünk.

¹ Egyes kéziratok szerint: a földön békesség a jóakarát embereinek. A jóakarát itt Isten üdvözítő akaratát jelenti.

Bármennyire is igyekeztél, keresztény testvérem, bizonyára így is maradt végezetlen ügyed, befejezetlen feladatod. Alig pár pillanat az ünnep, gyorsan tovaszáll, és gondjaink az ünnepen túl már most sorakozva várnak reánk. De most mégis felednünk kell azokat egy kicsit. Ezek azok a napok, amikor forróbban ölelhetjük családtagjainkat, amikor elnézőbbek lehetünk a csintalankodó gyermekekkel, akik az angyaljárás csillogásában még vidámabban hancúroznak. Ma fennhangon üdvözljük felebarátunkat a templomkapuban, és jókívánságokkal halmozzuk el egymást. Ma kicsit nyitottabban, figyelmesebben fogadhatjuk a kedvesen érdeklődő ismerős szavát, és ma talán kicsit hangosabban köszön a morcos szomszéd is. Így zajlik az ünnep ezen a vidéken, amikor még az ég is kicsit közelebb hajol az emberhez, és úgy érezhetjük, hogy így van ez széles e világban örök idők óta, amikor beköszönt karácsony szent ünnepe.

Valahogy ilyenek láttatja karácsony ünnepét a híres angol író, Charles Dickens, aki, büszkeségünkre, unitáriusnak vallotta magát. Az 1843 karácsonyán megjelent *Karácsonyi ének (A Christmas Carol)* első részében a következő párbeszédet olvassuk:

– Boldog karácsonyi ünnepeket, bácsikám, minden jót kívánok! – kiáltotta hirtelen egy vidám hang. A hang Scrooge unokaöccsége volt, aki oly észrevétlenül lépett be, hogy az öreg csak a mondókájára figyelt fel.

– Hagyjuk ezt a számárságot, – mondta mogorván. A fiatalember a fagyos ködben, úgy látszik, sietve jött és úgy kimelegedett, hogy most kipirult arccal, csillogó szemmel állt az öreg előtt. Forró lehelete látható páráként lebegett csinos álla körül.

– De bácsikám, csak nem akarod azt mondani, hogy a karácsony számárság. Ezt magad sem gondolod komolyan.

– De mennyire! Boldog karácsony! Tán te is boldog vagy? Mi okon? Mi jögon? Egy ilyen ágrólszakadt szerencsétlen flótás, aki szegény, mint a templom egere.

– Most megfogtalak – válaszolt a fiú még mindig incselkedő hangon – ha a boldogság csak pénzkérdés volna, te igazán nem lehetnél ilyen mogorva és elégedetlen².

Ezzel a nem túl kedves párbeszéddel indul Dickens világhírű karácsonyi novellája, mely írás ma is az angolszász irodalom gyöngyszemének számít. A szóban forgó novella töretlen népszerűségét mutatja, hogy ma is filmek és színdara-

² Dickens, Charles: *Karácsonyi ének*. Ford. H. László Éva. <http://mek.oszk.hu/00300/00366/00366.htm> (letöltve: 2015. december 10.)

bok dolgozzák fel ezt a történetet, amely a karácsony lényegét tárja az olvasó elé. A történet főszereplője egy bizonyos Ebenezer Scrooge, az öreg, uzsorás fősvény, talán az egyetlen széles e világon, aki a karácsonyi ünnepeket egyenesen gyűlöli. Ez a lelketlen milliomos egyedül él a sokszobás palotájában, ahol a sötét ridegség uralkodik, ahol évek óta elmarad a karácsonyi készülődés, ahol nem csillog ünnepi fenyő, ahova nem járnak látogatók, és ahol az ajtó előtt sohasem állnak meg kántálók, mert mindenki tudja, hogy ott nem nyitnak ajtót a köszöntő dallamoknak. Ez a novellabeli karácsony mégis valami különlegeset hoz az öreg uzsorás életébe. Ezen a karácsonyon hét éve elhunyt üzlettársának szelleme látogatja meg a fagyos lelkű öregurat, akinek közbenjárására egymás után három szellem ragadja magával az éjszakai ködbe.

Az első szellem, az elmúlt karácsonyok szelleme, Scrooge gyermekkorát idézi fel, elmúlt karácsonyait, és egyben megmutatja azokat az eseményeket, amelyek Scrooge jellemének romlásához vezettek. A nevelőotthoni árvaságban eltöltött magányos karácsonyok emléke, a szétszakított család és a kitzasztottság kegyetlen emlékképei fájdalmasan köszönnek vissza az öreg uzsorás különös időutazásában. Az olvasó döbbenet mélyülhet el a gondolatban, miszerint az embertelen gyermekkor embertelen felnőtteket ad a világnak. Az elmulasztott, szeretethiányos gyermekkori karácsonyok pótolhatatlan fogyatékossgot szülnek, gyógyíthatatlan sebet hagynak az emberi lélekben.

A második a jelen karácsonyának szelleme, amely elragadja az öreg uzsorást, és megmutatja neki többek között egyetlen élő unokaöccse családost szentestéjét, valamint megmutatja alkalmazottja, egy bizonyos Bob Cratchit otthonát is. A láthatatlan látogatóvá lett Scrooge döbbenet tekint bele a mellette élők családi karácsonyába. Scrooge, amint hallottuk az idézett sorokból is, korábban unokaöccsét rendszeresen elutasította, valahányszor az meghívással kedveskedett volna. Az öreg uzsorás minden idejét munkájának szentelte, de az alkalmazottjához, közvetlen munkatársához sohasem volt egy kedves szava, soha nem vette emberszámba, soha nem mutatott semmilyen érdeklődést munkatársa magánélete iránt. Őt csak az üzlet sikeressége érdekelte. A jelen karácsonyának szelleme révén kell hát megtudnia, hogy alkalmazottja, Bob Cratchit, mennyire szegény ember, hogy a munkabér, amit neki alkalmanként oly fukarkodva kifizet, milyen nyomorú életet biztosít Bobnak és családjának. Így tudja meg azt is, hogy az a kevés pénz a mindennapi betevőre is kevés a családnak, ahol egy mozgássérült kisfiú is nevelkedik, és akinek kezelésére nincs elég pénz. Döbbenet fedezi fel, hogy a beteg gyermek a nincstelenség miatt halálra van ítélve. Mindezeket testközelből látva, Scrooge lelke is megenyhül és a szívtelen uzsorás sajnálni kezdi a tengődő nyomorultakat.

A harmadik, az eljövendő karácsony szelleme, megmutatja Scrooge-nak, milyen lesz a jövő, ha nem változtat könyörtelen jellemén. Ez a szellem a legfélelmetesebb, külsője a „nagy kaszást” idézi fel. A szellem megmutat Scrooge-nak egy letakart halottat, akiről senkinek nincs egy kedves szava, és akinek a halálán mindenki örvendezik. Ezzel párhuzamosan megmutatja azt is, hogy a kis fogyatékos gyermek halálát hogyan gyászolja meg illően a lélek velejéig megtört családja. Scrooge nyilván rádöbben, hogy a halott, akit senki nem szeretett, ő maga az. Ez a felismerés pedig elviselhetetlen érzésekkel tölti el.

Keresztény Testvéreim! Karácsony ünnepe igen alkalmas arra, hogy ezt az időutazást magunk is megtegyük. Számbavenni az elmúlt karácsonyok örömét és bánatát, számot vetni azzal, ami a jelenben meghatározza életünket, mérlegre helyezni szavainkat, cselekedeteinket, jellemünket igen időszerű tevékenység lehet az ünnepi elcsendesedés idején. Azt hiszem, ha nem tesszük meg jószántunkból, előbb utóbb megtesszük majd kényszerűségből, amikor a lelkünk elhallgatott terhektől roskadozik. És alkalmas az idő arra is, hogy a jövőbe tekintsünk. Vajon milyen ünnepek várnak ránk a jövőben? Vajon a mában történő cselekedeteink milyenek sejtetik eljövendő karácsonyainkat? Dickens novellájának végkimenetele pozitív. Az időutazás megteszi hatását, és Scrooge megváltozik. Az átélt élmény hatására kedves, figyelmes, segítőkész, jólelkű emberré válik. Tim, a kis fogyatékos gyermek sem hal meg, mert Scrooge nagylelkűen kifizeti a gyógykezelését. A történet Dickensre jellemző módon egy idealizált mintát állít elénk arról, ahogy az igazi karácsony jobbat teszi az embereket. Abban a hitben akar megerősíteni, hogy új esély, új remény támad minden titokzatos karácsonyban. A betlehemi kisdéd születésének örömhíre gyógyítja és simogatja a szürkeségben sýnylódó lelket. A csodálatos születés örömhíre új reményt és új erőt adhat a jámbor keresztény léleknek.

Keresztény Testvéreim! Ha azt hinnénk, hogy karácsony mindig is a jászolban fekvő kisdédről szólt, sajnos, tévedésben élnénk. Olvashatunk arról, hogy karácsony ünnepe Jézus kora után, jó háromszáz évvel később jelent meg a keresztény ünnepek között. Az ötödik században még az uralkodó ifjú herceg képe töltötte be a karácsony ünnepét, és inkább hasonlított a téli római szaturnália ünnepére. Az uralkodó herceg alakja a római császárkultusz-hagyományból öröklődött át a keresztény hagyományba. A néhai istenített római császárok helyét vette át a koronás herceggé alakult bibliai tanítómester. Alig a XIII. században Assisi Ferenc és a hozzá hasonló gyermeklelkű emberek kezdeményezésére terjedt el a jászolban fekvő kisdéd Jézus tisztelete. És nyilván nem véletlenül csak ezután lett a karácsony az európai kereszténység legnépszerűbb ünnepe. A híressé vált történet szerint Assisi Ferenc 1223 karácsonyának éjszakáján, a grecciói

kolostorban felelevenítette a karácsonyi történetet egy igazi, karácsonyi istállót rendezve be: jászol, Mária és József, meg a barmok. „Azt akarom – mondta –, hogy ismét emlékezetünkbe idézzük azt a gyermeket, aki Betlehemben született, hogy amennyire csak lehet, tulajdon szemünkkel láthassuk azokat a fájdalmas és nyomorúságos körülményeket, amelyeket el kellett szenvednie. Látni akarom, ahogy a jászolban feküdt, szalmára helyezve, egy ökör és egy szamár között.”

Azt hiszem, a Dickens-novella sikere abban rejlik, hogy a történet drámai fordulópontja ugyanaz, mint a Jézus születéstörténetének üzenete, és pedig az, hogy a változást egy gyermek okozza. Nem is akármilyen gyermek, hanem egy kiszolgáltatott, jobb sorsra érdemes törekeny emberi lény, aki magatehetetlen, és aki törődésre és cselekvésre indítja az érzéketlenségbe és érdektelenségbe fakult embereket. Minden kisgyermek, aki a világra születik, legyen az a betegségben sínylődő nyomorék kisfiú, vagy a jászolban fekvő betlehemi megváltó, új reményt, új lehetőséget hoz az emberek közé. Elhozza a lehetőségét annak, hogy beteljesüljenek az elfelejtett ígéretetek, hogy újra feléledjenek a beteljesületlen tervek.

Amint említettem, Dickens *Karácsonyi éneke* egy 170 éves történet, amely az eltelt idő alatt nem veszített fényéből és aktualitásából. Hogyan is veszített volna, hiszen karácsony üzenete nem változik sok száz éve. Ami azonban annál inkább megváltozott, az a karácsonyra való készülés, az ünnepet megelőző örület, mely manapság az embereken úrrá lesz. A konzumtársadalom idegtépő feszültsége miatt elképzelhető, hogy már mi is megfogalmaztuk: nem akarom ezt az egészet. Talán kimerültségünkben az is eszünkbe jutott, amit Dickens Scrooge-ja kimond: karácsony „humbug”, mire jó ez az egész cirkusz?

Egy igen népszerű mentálhigiénés előadó, Pál Ferenc a következő gondolatokat tette közzé a napokban: „Évek óta azt halljuk, hogy kiüresedett a karácsony. Az ünnepeink azonban olyanok, amilyenek mi vagyunk. Ha bennünk támadt egy hiány vagy űr, ha a mi érzékenységünk megkopott, az a karácsonyainkon is tükröződik. Ilyenkor mondjuk, hogy az ünnep mélysége már nem érhető el, csak rohanunk, vásárolunk. Valójában nem a karácsony kopott meg, ez inkább annak az embernek az üressége, akinek hiányzik valami, valaki, és a karácsony sajátos tükröt tart elé. Az ünnepen keresztül csak látványossá válnak ezek a hiányok, problémák. A karácsony üzenetét az tudja jól érzékelni, aki ezt az ünnepet egész évben magában hordozza.”

Ugye, mennyire igazak ezek a gondolatok? A karácsony hű tükre tulajdonképpeni életünknek. Szent és igaz, hogy a karácsony egy tükör, ami nem mutathat mást, mint a valóságot, amiben élünk. Ebben a tükörben jól látszik egy párkapcsolat gyengéje és erőssége egyaránt. Mert a karácsony esti ölelésben és

tekintetben benne van minden, ami számít egy párkapcsolatban. Téveszthetetlenül kitűnik egy szülő és gyermeke közötti kötődés minősége. Meglátszik, hogy igazi-e a szeretet, vagy ajándékok tömkelege próbálja helyettesíteni azt. Ebben a tükörben nem tud rejtve maradni az őszinte emberi ragaszkodás, ahogy annak hiánya sem. Ebből a tükörből felnagyítva integet a társas magány elviselhetetlensége, vagy az elidegenedés döbbenete, ahogy szembetűnik az is, hogy kik azok az emberek, akik tényleg fontosak számunkra.

Karácsonykor azt kell megértenünk, hogy nem a tükör torzít, hanem egyszerűen a valóság torzsága vagy éppen a szép dolgok igazi arca válik látványosabban láthatóvá.

Testvéreim, nem hiszem, hogy egy karácsonyesti felismerés gyökeresen megváltoztathatja a világot. Nem hiszem, hogy gyakori lenne az, hogy emberek pálfordulásszerűen megjavulnak, és a „gonosz oldalról” átállnak a „jó oldalra”. Az élet nem ilyen egyszerű, nem ilyen meredek. De azt hiszem, hogy minden karácsony apró változásokat idézhet elő az emberekben. Hiszem, hogy apró tapasztalások apró változásokat idézhetnek elő, amelyek merőben átírhatják emberek és közösségek sorsát és mindennapjait a jövőben.

Azt hiszem, egyszerűen nem lehet megváltozni, de egy-két dolog megváltoztatására elkötelezhetjük magunkat, hogy az eljövendő karácsonyokban megnyugodva találjon otthonra a lelkünk. A karácsony a születés ünnepe. Egy gyermek születésének ünnepe. A fény, a jóság, az emberség újjászületésének örökös lehetősége. Egy ünnep, ami arra hivatott, hogy lángra lobbantsa a szunnyadó szürkességben fagyoskodó emberi jóságot. Egy ünnep, ami arra hivatott, hogy a szeretet pici lángja által az egész elmúlt év sötétségét eloszlassa. Jöjjetek, Testvéreim, keressük ezt a lángot a betlehemi jászol közelségében, és vigyük magunkkal, hogy a szeretet forrása legyen az előttünk álló esztendő minden napján. Ámen.